

MULOQOT PSIXOLOGIYASI

Ataxanova Dildoraxon Avazbekovna

*Andijon davlat pedagogika inututining
mumiy psixologiya o`qituvchisi,*

Alijonov Shohruhbek Akramjon o`g`li

Ismoilova Mohlaroyim Muhammadshoq qizi

Muhammadova Gulnigor Erkinjon qizi

*Andijon davlat pedagogika inututining Matematika va informatika yo`nalishi 1-
bosqich talabasi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada asosiy muloqot haqida odamlarning ortasidagi muloqatlar muloqot shakllanishini o`rganish, muloqot madaniyatini barcha guruh va jamoalarda shakllantirish. shaxslararo munosabatlarda Muloqotning ahamiyatini kuzatish. Muloqot sirlarini bilishi va qo`llay olishni, guruhlarda Muloqotni shakllantirish metodikalarini o`tkazish, oilada muloqot madaniyati, muloqot sirlaridan bohabar bo`lish

Kalit so`zlar: muloqat, inson, perseptiv, interaktiv, kayfiyati, tafakkuri, raqobati,

Аннотация: В данной статье речь пойдёт об основах общения общение между людьми изучение формирования коммуникации, формирование культуры общения во всех группах и коллективах.наблюдение за значимостью общения в межличностных отношениях. Уметь знать и применять секреты общения, проводить методики формирования общения в группах, знать культуру общения в семье, секреты общения

Ключевые слова: коммуникация, человек, перспектива, интерактивность, настроение, мышление, конкуренция,

Annotation: In this article, the main dialogue about dialogues between people is the study of the formation of communication, the formation of a culture of communication in all groups and communities. observing the importance of communication in interpersonal relationships. To be able to know and apply the secrets of communication, to conduct methodologies for the formation of communication in groups, to be comfortable with the culture of communication in the family, the secrets of communication

Key words: communication, human, perceptive, interactive, mood, thinking, competition,

Muloqot faqat insonlarga xos bo`lgan jarayondir. Kishilarda faoliyat jarayonida bir - birlariga nimanidir aytish istagi tug`iladi.

Muloqot - odamlar o`rtasida birgalikdagi faoliyat ehtiyojlaridan kelib chiqadigan bog`lanishlar rivojlanishining ko`p qirrali jarayonidir Muloqot (munosabat) birgalikda faoliyat ko`rsatuvchilar o`rtasida axborot ayirboshlashni o`z

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2024"

ichiga oladi. Bunda munosabatning kommunikativ jihati hisobga olinadi. Kishilar munosabatga kirishishda avvalo tilga murojaat qiladilar. Muloqotning yana bir jihati munosabatga kirishuvchilarning o'zaro birgalikdagi harakati - nutq jarayonida faqat so'zlar bilan emas, balki harakatlar bilan ham ayirboshlashdan iborat. Masalan, munosabatga kirishar ekanmiz, u bizni qoniqtirsa imo-ishora bilan Muloqotda bo'lamiz. Munosabatning keyingi jihati Muloqotga kirishuvchilarning bir-birlarini idrok eta olishlaridir. Masalan, biz bir kishi bilan Muloqotga kirishishdan avval uni hurmat qilib yoki mensimasdan munosabatda bo'lamiz. Demak, Muloqot jarayonida kommunikativ (axborot uzatish), interaktiv (o'zaro birgalikda harakat qilish) va perseptiv (o'zaro birgalikda) idrok etish amalga oshiriladi.

Muloqot qonuniyatlarini bilish hamda uni o'rnatish malakalari va qobiliyatlarini rivojlantirish har bir kishi uchun muhimdir.

Har bir kishining o'z "Meni" atrofdagilar bilan bo'ladigan Muloqot jarayonida shakllanadi, Shaxsning hayot yo'llari avval oilada, bog'cha, maktab, institut, ishxona, keksalar orasida, ya'ni guruh va jamoalarda rivojlanadi. Bizning yuksak ma'naviy ehtiyojlarimizdan biri - bu Muloqotga bo'lgan ehtiyojdir. Muloqotga bo'lgan ehtiyojimiz qondirilmasa, ongimiz ham rivojlanmaydi. Shuning uchun biz doimo Muloqotga bo'lgan ehtiyojlarimizni qondirishimiz lozim. Kimlar bilandir bo'lgan Muloqotdan qoniqish hosil qilamiz, lekin ayrim hollarda esa biz qoniqmaslikni his qilamiz.

Biz guruh va jamoaga kirar ekanmiz, doim unda turli rollarni bajarishga to'g'ri keladi. Rasmiy guruhda boshliq rolini o'ynasak, kasalxonada bemor, do'konda haridor, oilada rafiq yoki rafiqqa, ota - ona oldida esa farzandlik rolini bajaramiz.

Muloqot psixologiyasi fani psixologiyaning barcha tarmoqlari bilan bog'liq holda rivojlanadi. Jumladan, pedagogik psixologiya bilan uzviy bog'liq. Pedagogik Muloqotda ta'lim psixologiyasi, tarbiyaning psixologik asoslari, o'qituvchi va o'quvchi munosabatlari, o'qituvchi psixologiyasi, maktablarda ta'lim - tarbiya jarayonlarini boshqarish muhim o'rinni egallaydi. Ijtimoiy psixologiya turli ijtimoiy guruhlar, jamoaning psixik namoyon bo'lishi, katta guruhlar - jamoalarning kayfiyati, tafakkuri, raqobati kabilarni o'rganadi. Bu masalalarni hal qilishda Muloqot psixologiyasi katta ahamiyatga ega. Boshqaruvda rahbarlarda nutq qobiliyatining rivojlanishi, shuningdek, xodimlar bilan til topa olish uchun Muloqot psixologiyasini bilish zarur. Siyosatchilarda notiqlik mahorati shakllangan bo'lishi kerak, bunda ularga Muloqot psixologiyasini yaxshi bilishlari yaqindan yordam beradi.

Muloqot din psixologiyasi uchun ham juda katta ahamiyatga ega. Din psixologiyasi diniy ong xususiyatlari, uning psixologik va ijtimoiy asoslari,

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2024"

vazifalari, tizimi, diniy his - tuyg'ular, diniy guruhlar psixologiyasini o'rganishda albatta Muloqot sirlari, Muloqot madaniyatini bilishga asoslanadi. Demak, Muloqot psixologiyasi psixologiyaning barcha tarmoqlari bilan bog'liq holda rivojlanadi.

O'zbek tiliga davlat maqomi berilganidan keyin birmuncha ijobiy o'zgarishlar yuz berdi, ularning bir qismi milliy istiqoldan so'ng amalga oshirildi. Mamlakatimizdagi davlat hujjatlari ona tilida rasmiylashtirilmoqda, yig'ilishdagi ma'ruzalar o'zbek tilida qilinmoqda. Ijtimoiy hayotdagi katta yutuqlar bilan bir qatorda, shaxslararo munosabatlarda til odobi, nutq madaniyatida buzilishlar davom etmoqda, o'zbek tilining mo'saffoligi, aniq va lo'ndaligi, mantiqiyliigi, ohangdorligi va silliqliigi Muloqotda o'z ifodasini topa olmayapti, natijada uzatilayotgan fikrlarni idrok qilish qiyinlashmoqda. Muloqot psixologiyasining asosiy maqsadi, avvalo nutq madaniyatini yoshlarda shakllantirishdir. Shuningdek, o'qitish jarayonida bo'lajak mutaxassislarga Muloqot madaniyati, muloqot sirlarini singdirish, guruh va jamoalarda o'zaro munosabatlarni Muloqot orqali yaxshilashdir. Muloqotning nazariy va metodologik muammolarini hal qilish, Muloqotni nutq bilan birgalikda rivojlanishini ta'minlash fanning asosiy maqsadini tashkil qiladi.

Muloqot psixologiyasining asosiy vazifalari quyidagilarda o'z ifodasini topadi:

- 1) hamqorlikdagi faoliyat jarayonida shaxslararo o'zaro ta'sir va Muloqot qonuniyatlarini o'rganish;
- 2) Sharq allomalarining Muloqot haqidagi qarashlarini tahlil qilish;
- 3) talabani faollikka undovchi muloqotviy imkoniyatlari mavjudligini ta'kidlab o'tish;
- 4) talabalarda kasbiy layoqatni faollashtirishga qaratilgan Muloqotni shakllantirish;
- 5) shaxslararo munosabatlarni muvofiqlashtirishda Muloqotning rolini orttirish;
- 6) o'zaro ta'sir etishning ayrim oqibatlarini hisobga olish.

Biz bo'lajak mutaxassislarda quyidagi muloqot xususiyatlarini shakllantirishimiz zarur:

- muloqot madaniyatining nazariy asoslarini;
- shaxslararo munosabatlar qonuniyatlarini;
- pedagogik Muloqotning qonuniyatlarini;
- oilada, guruh va jamoalarda Muloqotga qo'yiladigan asosiy talablar haqida tasavvurga ega bo'lishi kerak;
- shaxsda Muloqot shakllanishini o'rganish;

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2024"

- muloqot madaniyatini barcha guruh va jamoalarda shakllantirish;
- shaxslararo munosabatlarda Muloqotning ahamiyatini kuzatish;
- Muloqot sirlarini bilishi va qo'llay olishni;
- guruhlarda Muloqotni shakllantirish metodikalarini o'tkazish;
- oilada Muloqot madaniyati, Muloqot sirlaridan bohabar bo'lish;
- Muloqot madaniyatini shakllantirish maqsadida psixologik maslahatlar tashkil tish yuzasidan ko'nikmalar hosil qilish.

Muloqot shaxslararo munosabatlarning shunday ko'rinishidirki, uning yordamida odamlar bir-birlari bilan o'zaro ruhiy jihatdan aloqaga kirishadilar, o'zaro axborot almashadilar, bir-birlariga ta'sir o'tkazadilar, bir-birlarini his qiladilar, bir-birlarini tushunadilar.

Shuning uchun Muloqot ijtimoiy psixologik hodisa sifatida ijtimoiy turmushning barcha sohalarida ishtiroq etib, hamqorlik faoliyatining moddiy, ma'naviy, madaniy, emotsional, motivatsion qirralarining ehtiyoji sifatida vujudga keladi. Insonda yuzaga keladigan har xil ehtiyojlarni maqsadga muvofiq ravishda qondirish Muloqot maromiga bog'liq bo'lib. shaxslararo munosabat, barkamol avlod, komil inson g'oyalarini anglatadi. Muloqot muvaffaqiyatining negizi shaxsning ruhiy dunyosi, ehtiyojlari motivatsiyasi, harakter hislati, individual-tipologik xususiyati, qobiliyati, e'tiqodi kabi insonning fazilatlarini, sifatlarini namoyon bo'lishi, rivojlanishi hisoblanadi. Muloqot jarayonida Muloqotdoshlarning tasavvurlari, qiziqishlari, his-tuyg'ulari, ko'nikmalari, voqelik natijasini oldindan sezish, payqash, ta'sir o'tkazish uslubi tarkib topishi mumkin. Muloqot tashqi ta'sirlar, namunalar asosida o'zini-o'zi tuzatish, qayta tarbiyalash, shaxsiy imkoniyatini ruyobga chiqarish uchun puxta zamin hozirlaydi, komillik sari yetaklaydi.

Barkamol insonlarning muloqot maromi, mulohaza yuritish uslubi, munosabatga kirishish o'quvchanligi, vaziyatdan chiqish salohiyati ham, boshqa odamlar tomonidan taqlid qilinadi va hayot tajribasida unga rioya etib yashaydi. Odamlar o'rtasidagi shaxslararo munosabat jarayonida g'ayritabiiy ijtimoiy holat yoki hodisaga ongli tayanish - o'zini - o'zi mukammallashtirish, o'zini - o'zi ruyobga chiqarish, o'zini-o'zi boshqarish, o'zini - o'zi baholash, o'ziga - o'zi buyruq berish shaxsning ruhiy dunyosida muhim kamolot bosqichidir. Shuning uchun ichki va tashqi taqlidning tushunish hamda ularni bosqichma-bosqich egallab borish - bo'lg'usi mutaxassisning kasbiy tayyorgarligi hamda barkamol shaxs sifatida shakllanishining garovidir.

Muloqotga kirisha olmaslikning asosiy sababi - bu o'zini - o'zi ortiqcha yoki past baholash tufayli o'ziga va uni qurshab turgan odamlarga noto'g'ri

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2024"

munosabatdir. Buning oldini olish imkoniyatlari mavjud bo'lib, asosan quyidagilarga ahamiyat berish ijobiy samaralar sari yetaklaydi:

1) hamqorlik faoliyatida, Muloqotlar tizimi orqali Muloqot jarayonining barcha a'zolari o'rtasida insonparvarlik munosabatlarini tashkil qilish, emotsional muhitni taqqoslash imkoniyatini yuzaga keltirish.

2) Muloqotda ichki munosabatlar tizimida har bir a'zoning qulay pozitsiyasini ta'minlashga qaratilgan tadbirlarni amalga oshirish.

3) insonning Muloqot xususiyatlari, maromi, usullari, shakllari to'g'risidagi axborotni egallashga oid maxsus mashg'ulotlarni uyushtirish.

4) shaxslararo munosabatlar va Muloqot usullariga mo'ljallangan ishbilarmonlik o'yinlari, psixodrama, trening tizimini yaratish.

L. S. Vigotskiy, A. N. Leontyev, A.R. Luriya, D.B.Elkonin,

A. V. Zaporozets, M. I.Lisina tadqiqotlarida ko'rsatilishicha, bolaning dastlabki ijtimoiy ehtiyojlaridan biri - bu Muloqotga nisbatan ehtiyojdir. A.V.Zaporozets va M. I. Lisinalar tadqiqotlarida ta'kidlanishicha, bolalarning kattalar bilan Muloqotga kirishish ehtiyoji 7 yoshgacha bir nechta bosqichlar tarzida rivojlanib boradi:

1) e'tibor va hayrixohlikka ehtiyoj paydo bo'ladi;

2) kattalar bilan hamqorlik qilish ehtiyoji tug'iladi;

3) avvalgi barcha ehtiyojlarga kattalar tomonidan hurmat qilish ehtiyoji tug'iladi;

4) maktabgacha tarbiya yoshidagi bolada atrofdagilar bilan o'zaro bir-birini tushunish ehtiyoji vujudga keladi.

Xullas, inson o'zini idora qilish, turli vaziyatlarda o'zini tutish fazilatlarini o'zlashtirilayotgan davrda ba'zi bir qoidalarga rioya qilsa, hamqorlik fazilatida ma'lum yutuqlarga erishadi:

1. Ijtimoiy hodisalarning tashqi voqe bo'lishi nafaqat ichki ruhiy holat va uning mazmunini aks ettiribgina qolmaydi, balki ikki tomonlama aloqa tufayli mazkur jarayon yuzaga keladi.

2. Ixtiyoriy, faol diqqatning tashqi obyektlarga yo'naltirilganligi va to'planganligi turli omillar ta'siri tufayli samaradorlik darajasini pasaytiradi, asabiy holat ishchanlikni kamaytirib Muloqot maromiga putur yetkazadi.

3. Inson o'zini erkin, ozod, bemalol his etish hislatini o'zlashtirish uchun jismoniy keskinlik, asabiy taranglik, aqliy zo'riqish orqali ko'zlangan maqsadiga yetishi mumkin (E.G'oziyev. Muloqot psixologiyasi. T.2001 23-bet).

Yuqoridagi qoidalarga barcha talabalar rioya qilib, gavdalarini to'g'ri tutish, muammoli vaziyatlarga va Muloqot maqsadiga, maromiga mutanosib tushadigan hodisalar, holatlar, sharoitlar, muayyan muhit, mazmunli harakatlar, imo - ishoralar,

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2024"

mimika, pantomimika ustida ishtiyiq bilan shug'ullansalar, yengil tabassum, iliq, miyig'ida kulish, chiroyli yurish kabi mashqlarni amalga oshirsalar, noverbal nutq yordami bilan shaxslararo munosabatni to'g'ri yo'lga qo'yish imkoniyatiga erishadilar. Atrofdagilarda yoqimli taassurot qoldirish, ularda mehr - muhabbat tuyg'usini o'yg'otish Muloqotdosh tanlashga imkon tug'diradi. Jismoniy va ma'naviy jihatdan erkinlikka erishish o'ziga ishonch tuyg'usini yuzaga keltirsa, mustaqillik Muloqotda teng huquqli sherik bo'lishga shart-sharoit yaratadi.

Birinchi toifadagi Muloqot (faoliyatdan ko'zlangan maqsadga erishish uchun axborot ayirboshlash, kommunikatsiya o'rnatish) bilan bir qatorda ikkinchi toifadagi Muloqotning (o'zligingni boshqa kishilarda davom ettirish) mavjudligi har bir kishining ikkinchisiga ko'rsatadigan ta'siriga e'tiborni jalb qiladi. Ta'lim - bu avvalo axborot jarayonidir. O'qituvchi o'quvchiga bilimlarni ma'lum qiladi va o'z navbatida teskari aloqa tarzida undan ma'lum qilingan bilimlar qanday o'zlashtirilganligi haqida tasavvur hosil qiladigan axborot oladi. O'zaro birgalikdagi harakat mohiyatlar darajasida amalga oshiriladi.

Pedagog tarbiya vazifalarini amalga oshirarkan, o'quvchilarga ko'rsatadigan ta'sir tarbiyalanuvchilar ko'rib, eshitib va bajarib borayotgan mazmunlarning muayyan darajada o'zgarishini taqozo qiladi. Pedagog ko'rsatadigan ta'sirning turlicha samara kasb etishi zamirida uning shaxsiyatiga oid xususiyatlar, uning o'zini davom ettirish, o'zining shaxsiyatiga oid mazmunlarni yoshlarga o'tkaza bilish qobiliyati, uning pedagogik munosabati harakteri va samaradorligi aksi mujassamlashgandir.

Muloqotga kirishuvchilarning o'zaro yaqinligi bilan, bir-birlari bilan Muloqotdan qoniqish hosil qilganligining yuksak darajasi, javob tariqasidagi his-tuyg'ular va afzallikning o'zaro taxmin qilinishi bilan belgilanadigan o'zaro munosabatlar va o'zaro birgalikdagi harakatning barqaror individual-tanlash tizimi sifatidagi do'stlik kishilar munosabatining alohida shakli sifatida yuz beradi. Do'stlikning rivojlanib borishi uning o'zaro hamjihatlikning zarurligini, oshqoralik va ochiqlikni, ishonchni, o'zaro faol yordamlashuvni, samimiylikni va his-tuyg'ularning beg'arazligini qaror toptiruvchi yozilmagan qonun - qoidaga amal qilishini taqozo etadi.

Do'stona Muloqot o'rnatish va do'st tutinish muammosi o'spirinlik yoshida ayniqsa dolzarb masalaga aylanadi. Pedagoglarning kuzatishlari, o'spirinlarning sir saqlanadigan kundaliklari, ularning "Do'stlik va muhabbat to'g'risida"gi mavzularda o'tkaziladigan suhbatlarga qiziqishlari ana shundan dalolat beradi. Do'st orttirishga bo'lgan ehtiyoj o'spirinlik yoshi uchun xos xususiyat hisoblanadi. O'spirin odatda do'stona Muloqotning ulchovi haqida yetarli darajada aniq -

"INNOVATIVE ACHIEVEMENTS IN SCIENCE 2024"

ravshan tasavvurga ega bo'lmaydi, bu yoshda u ko'proq intiladigan alohida juftlashgan holda do'stlashuvdan ko'ra ko'proq o'z tengdoshlari bilan kengroq ma'nodagi Muloqotga kirishishni taqozo etadigan o'rtoqlik ancha keng tarqalgan bo'ladi.

O'zaro do'stona yaqinlik belgisiga ko'ra birlashgan ulfatlar, tadqiqotlardan ma'lum bo'ldiki, muayyan bir kasb atrofida guruhlar ajrala boshlaydi. Do'stlik Muloqoti o'rnatgan va ta'riflangan bo'g'inlarda, eksperimentlar natijasida olingan ma'lumotlarning guvohlik berishicha, yoshlarning o'zlari qaysi kasbni egallash niyatida ekanliklarini aniqlagan, bo'lg'usi kasb haqidagi, uning imkoniyatlari va istiqbollari, unga tayyorlanish yo'llari kabilar haqidagi axborot bilan bir-birlarini boyitgan holda olib boradigan yashirin kasb tanlash ishi yuz beradi. O'spirinlarda juftlashgan tarzda do'stona Muloqot andozasi, garchi faqat shunday bo'lmasa ham, ko'pincha jinslar o'rtasida yuz beradigan ishqiy munosabatlarda, ilk yoshlik muhabbatining dastlabki ko'rinishlarida ko'rtak yozadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

- 1..Karimov I.A "Yuksak ma'naviyat engilmas kuch." Toshkent ,2008 yil.
- 2..Karimov I.A XXI asr bo'sag'asida. Toshkent 1997 yil.
- 3..Karimov I.A. Barkamol avlod orzusi. Toshkent 1999 yil.
4. Karimov I.A. Barkamol avlod O'zbekiston kelajagining poydevori.Toshkent
- 5.Rubnshteyn S.L «Osnovi obshaya psixologiya» 1998 god.